

УУЛЫН НАРНАД

Унаган тоонто нютагаараа үнинэйшье ябаагүй байгааб тиихэдэ. Номгон, Молон хүндынүүдхээ үшөө зүүн Тужын түглэнүүдхээ хүхын дуунай зэдэлжэ, үдэшын толоной сагаагаараа шахуу эрьен, үүрэй сайдаг үе байба.

Үхибүүн багаһаа мори унажа, бухал шэрэжэ, хаяагаарнь харгылһан ханаяа дурсан-дурсан, Тэмээн уулын ташалан өөдэ годирон ошоһон бүрүүлхэн зүргэ харгыгаар үгсэжэ ябанаб. Бүтүү, Хүрээтын голнуудай дундуур урагшаа һунажа, Хаагын үндэр хүрэтэр ханатан ошоһон Тэмээн уулын энэ ута нюргые нютагаархиднай хэр уһаа Бүтүүгэй гү, али Хүрээтын дабаан гэжэ нэрлэдэг юм. Би Бүтүүгэй голһоо энэ Бүтүүгэй дабаан өөдэ үгсэнэб. Тээ урдуур Хүрээтын, үшөө саанань Сэдэбэй дабаан бии һэн ха.

Үдын наран орой дээрэһээм халуу шатажа, үгсүүр замайм ута гээшэнь аргагүй мэтээр үзэгдэбэ. Анхандаа туруу, мөөрөөр һайса хээлүүлжэ, гурьбатан байдаг энэ харгы үни заяанай хүн зоной хүлөө татаһанһаа хойшо бүрүүлхэншье, уйтаханшье болошоо байна даа, иигэһээр тохорһоор эдэгэжэ, энэ гэхэ мур сараагаа мартуулхань гэшэ ха даа гэжэ бодоноб.

Мүнөөшье даа, машина ташиннын элбэгжэһэн үедэ голоор, Тужын промхозой харгыгаар гүйлгэлдэдэг болонхой ха юм даа...

ФУ-ФУ... Халуун гээшэнь. Хажуугаар энэ ногоон тархитай һононууд гэжэ-э... Бурма халуунда бүришье бахаа ханадаг хүйхэрнүүд даа... “һоно халуун гээшэмнай энэ һэмнай!” – гэхээр һэбижэл ябанаб. Ойгошоһон ойндоо гэнтэ юумэнэй шааяа дуулаһаар һэргээдхибэб. Одоошье оройдонь дүтэлбэ гэшэ хаб. Дабаанай хаяа, хормойгоор сүбыхэшье үүлэгүй тэнгэриһээ шаргал улаан наран шара тоһо адхажа байһаншуу бүглүү бүгшэм байгаа һэм шуу. Харин эндэ уулын оройн нарһад хаанаһаашьеб бууһан һэбшээндэ һэмээхэн шэмээтэжэ, нам урасхалтай мурэн

голой шааяан мэтээр ханагдаба. Уданшьегүй дабаан дээрэ гаража, дүүрэн сээжээрээ амилбаб. Хүрээтын голоор уруудаһан Хэлбэндын нуурай амин ха энэ хэбшээн! Оо! Толгой, сээжыем зүлмэн зайлгажа, намайе хэргээнэ, уулын наһадай оройе шааюулан үлгыдэжэ сэнгүүлнэ урасхал хэрюухэн энэ хэбшээн!

... Үнээ бороотой холын зунай үе ойндом гэнтэ элихэн ханагдаба. Тиихэдэ би – Томогтын үбхэнэй бригадын бухалшан – бригадир Аюур-Жанын баабайтай жороо тэргэдэнь нуулсанхай, артелиингээ түб ошолдожо ябаа хэм. Бүтүүгэй эхээр үнээржэ ороһон бороогой уһанһаа хүбшын гол үерлэжэ, хоёр модоороо хүүежэ байгаа хэн.

– Зай даа, Баадаймнай гараса бидэниие табихаһаа байха... Дабаагаараал үгсүүлхэ болобобди. Тэндэ нэрхэшье түүхэш,– гэбэ бригадир. Бидэ тэрэ дороо эрьежэ, Арын-Майлын харгыһаа баруулжаа Мухар-Горхоной адагаар уданшьегүй Бүтүүгэйнгээ дабаанай харгыда оробобди. Модоной үндэһэн дээгүүр дондорһон харгын хоёр тээгүүр бүлэг-бүлэг нэрхэнэй эшэнүүд жэмэсэйнгээ олондо хийдэ үлгөөтэй хүхэльбэ наарал хибэс мэтээр үзэгдэбэ.

Һүү даа!.. Яагаа олон юм энээгүүр!

– Оройдонь бүришье олон байха. Морёо амаруулангаа тэндэ түүхэбди,– гэбэ Аюурай баабай.

Дабаанай энэ мүнөө минии байһан оройдо гарахадамнай, үнэхөөрөөшье, алирһа, нэрхэн пэгшыжэ, хүхэ улаан захагүй ехэ хибэсэй дэлгэгдэһэн мэтэ байба. Тойроод арьягар томо нухай улаан сэхэ наһад оройгоороо шааялдажа байгаа хэн тиихэдэ. Аюур-Жанын баабай фронтһоо зүүжэ ерэхэн хүлэйнгөө протез тайлажа, тэргэдэе түшүүлжэрхёод, нэрхэд сооһоо наһадай оройе шэртэн, аажам шааяандань аярхан хэбтэбэ.

Би түрүүшээр адха адхаар эдижэ садаад, хүүртигээ тайлажа хаяжархиһаар, унишье болонгүй түйсөө нэрхэ, алирһаар дүүргээд, мүлхижэ ябаад үшөөшье бэлшэбэб. Харгын нүгөө талада, унаһан томо модоной нүүлын үбэртэ, шоргоолжоной бухалай шэнээн бута бусалжа байна. Би

хажуудань ошожо, алирһа, нэрһэ адха адхаар хаяжа, бүришье “бусалган” бахархабаб.

Аюур-Жанын баабай нарһадай оройе адаглаад хэбтэжэл байба.

– Нэрһэ эдиит, иихэдээ...

– Аа... Амтынь үзэгдөө даа. Ёһоорхоноор лэ болоод байна,– гээд, эдижэ оробо. Ушарынь, энэ аали намдууда уулын нарһадай бүглүү, холоһоо эхитэй шааяан соо энэл нютагтаа үнгэрһэн эдир хаһынгаа шэмээ зугаа аярхан соносожошье болоо...

– Зай, галгюулая даа, иигээд,– гэжэ нэрһэнһээ харлаһан уралнуудтай Аюур-Жанын баабай ооглобо. “Альга, хургануудни хүхэ-улаан, урал амамнишье энэ Аюур-Жанын баабайнхидал аб адли болобо ёһотой даа”,– гэжэ бодоһоор, тушаатай хээрээ тэргэлжэ, дабаагаа уруудан галгюулаа хаабзабди.

...Мүнөө тэрэ нүүлэмнайшье үмхиржэ үлтиржэ, үлэ мэдэг лэ үзэгдэнэ.

Тиэхэдэ бусалжа бурьялка байһан бухалай шэнээн бутамнайшье эзэдтээ үни орхигдожо, элһэн дошохон болошонхой сайбайна. Эзэд хатадайнь уг гарбалнууд абартабар үлэһэн уулынгаа хуушан нарһадай, шэнэ сагдуул шэрэнгийн оёороор ондоо “бухал байшангуудые” обоолжо оронхой юм аабза. Обёорогдоношьегүй. Гансал тэдэ шэнгэрһэн нарһадай дундуур промхозой хөрөөгэй шарха – мухар түгсэгүүд үлэнхэй, ногоохон сагдуулнуудай оёороор харлажа харагдана.

Энэ Бүтүү, Хүрээтынгээ дабаагаар бүри багадаа Дулма абгайтаяа, Балжинимын эжы Дампилай Дулма-Жабтай Хара-Хушуунһаа Хяагта-Хүндыдэ байдаг Хээтэйхэнэй сепараторта хү шэрэлсэжэ ошодогоо, бүри һүүлдэнь Түдэб баабайн үбһэнэй бригадын хүниин моришон ябахандаа, манаанайнгаа моридые алдаад, Аюур-Жанын баабайн анхан нургаһан тэрэ Миишхын хээр гэжэ Үндэр-Майлын обёос руу зугададаг һөөл һүби удамаршада гомдол хороёо гарган, уһан шэбшээхэй болоторнь хуугай табин

намнажа, энэл дабаагаар табжархай табюулан, үүр хираанаар гүйлгэдэгөө эжэ эхигүй элихэн ханажа, мифэрэн нууһанаа хэбшээ хүрин хэгшөхөн сэдьхэлтэй уруудабаб.

Дабаанай ойһоо гаража, угаар зүлгэлхэн Үндэр-Майлын таряанай харгыгаар доро ошоторни, хүбүүн багадаа минии энээгүүр үзэхэн, баясаһан үшөөшье олон ушарнуудые мээхэйгээр хануулан, шааян шэбэнэхээр үлөө бэлэйл уулын нарһад.